

ВІД МАЙСТРА СКАНДИНАВСЬКОГО НУАРУ

Швеція. Колишнього торговця автомобілями виявлено мертвим у власній садибі. Він упав у яму з бамбуковими кілками. Він перший. Флориста одного з магазинів було прив'язано до дерева й задушено зі звірячою жорстокістю. Він другий. Тіло вченого-алерголога, зав'язане в мішку, знайдено в озері. Він третій. Але, інспекторе Валландер, ти рахуєш неправильно. Рік тому, Алжир. Четверо зарізаних жінок. Четверо убивць. І одна випадкова смерть, якої не мало бути. Смерть жінки. Убивство, що стало початком помсти. Але кому і за що? Гадаєш, це не має жодного стосунку до нових злочинів? Тоді приготуйся рахувати до п'яти...

Чудовий приклад того, яким має бути по-справжньому моторошний та похмурий детектив.

Publishers Weekly

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-5751-1



9 786171 257511

ГЕННІНГ
МАНКЕЛЛЬ

П'ЯТА
ЖІНКА



ДЕТЕКТИВИ, ЕКРАНІЗОВАНІ ВВС У СЕРІАЛІ «ВАЛЛАНДЕР»

ГЕННІНГ
МАНКЕЛЛЬ

П'ЯТА
ЖІНКА

**П'ЯТА
ЖІНКА**

HENNING
MANKELL

DEN
FEMTE
KVINNAN

ROMAN

ГЕННІНГ
МАНКЕЛЛЬ

П'ЯТА
ЖІНКА

РОМАН

ХАРКІВ  КЛУБ
2020 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЯ

УДК 821.113.6
М23

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Публікується з дозволу *Palco Media AB, Malmö*
та *Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen*

Перекладено за виданням:
Mankell H. *Den femte kvinnan* : Roman / Henning Mankell. —
Stockholm : Leopard förlag, 2011. — 756 p.

Переклад зі шведської *Олега Короля*

Дизайнер обкладинки *Аліна Белякова*

ISBN 978-617-12-5751-1
ISBN 978-91-7343-191-0 (швед.)

© Henning Mankell, 1996
© Depositphotos/olgavano2013.
mail.ru, alebloska, обкладинка, 2020
© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2020
© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2020

АЛЖИР — ШВЕЦІЯ

ТРАВЕНЬ — СЕРПЕНЬ 1993 РОКУ

Пролог

Ніч, на яку їм випало виконати священний наказ, була на-
прочуд тиха.

Фарід, наймолодший із чотирьох виконавців, згодом згадував, що тоді навіть жоден пес не забрехав. Їх огор-
тала тепла ніч, майже не відчувалися подмухи вітерцю
з пустелі. Треба було почекати, поки стемніє. Сюди, да-
леко від Алжира, від місця зустрічі біля касби Дар-Азіза,
їх привезло старе авто з нікудишніми ресорами. Довело-
ся двічі переривати поїздку. Перший раз — на пів доро-
зі, щоб замінити ліве задне колесо. Фарід, що ніколи не
бував за межами столиці, сидів на узбіччі, у тіні кам'яної
брили, і з подивом споглядав контрастні відтінки крає-
виду. Порепана й потерта шина луснула, коли машина
проминала Бу-Сааду з півночі. Багато часу згаяно на те,
щоб відкрутити заіржавілі гайки й поставити нове коле-
со. З негучної розмови своїх супутників Фарід зрозумів,
що вони запізнюються, а тому й не встигнуть десь зу-
пинитися й попоїсти. Нарешті авто рушило, та перед
самим Ель-Кведом заглух мотор. Більш ніж за годину
вдалося знайти причину лиха і сяк-так зарадити. Їхній
ватажок, блідий чорнобородий тридцятиліток із палючи-
ми очима, які бувають тільки в тих, що живуть за поклик-
ком Пророка, люто шипів і підганяв водія. А той упрі-
вав над розпеченим двигуном. Невідомо, як його звати

й звідки він. Через конспірацію не годиться про таке розпитувати.

Він також не знав, як звати цих інших.

Знав лише своє ім'я.

Вони поїхали, коли вже стемніло, маючи з собою тільки питну воду. Ніяких харчів.

Отже, була дуже тиха ніч, коли вони нарешті добралися до Ель-Кведа. Зупинилися в лабіринті вуличок біля ринку. Щойно вийшли з автомобіля, той зник. Натомість із п'ятми вигулькнув п'ятий з ліку чоловік і повів їх далі.

Поспішаючи разом із рештою виконавців у п'ятми незнамого міста, Фарід уперше серйозно задумався про те, що незабаром станеться. Його рука раз у раз дотикала ножа зі злегка викривленим лезом, вставленого в піхви й схованого в кишені халата.

Першим про чужоземців заговорив із ним рідний брат — Рашид бен Мегіді. Теплими вечорами вони сиділи на даху батьківської оселі й дивилися на мерехтливі вогні алжирської столиці. Уже тоді Фарід знав, що брат завзято бореться за те, щоб Алжир перетворився в ісламську державу. У ній додержують тільки тих законів, які прописав Пророк. Щовечора Рашид наголошував, як важливо вигнати закордонних зайд із країни. Спочатку Фарідові лестило, що старший брат знаходить для нього час на розмови про політику, далеко не в усьому зрозумілі. А згодом стало ясно, що причина тратити стільки часу зовсім інша, ніж лестощі. Рашид хотів, щоб сам Фарід залучився до вигнання чужоземців.

Було це більш ніж рік тому. А нині разом з іншими чоловіками в чорному, йдучи темними вузькими вуличками, де застоялося душне нічне повітря, Фарід виконує Рашидове бажання. Треба позбуватися зайд. Але їх не конво-

юватимуть до портів і летовищ. Їх убиватимуть. І тоді ті, що мали б сюди приїхати, волітимуть залишатися вдома.

«Ти виконуєш священний наказ, — не раз повторяв Рашид, — на радість Пророкові. Заслужиш світле майбутнє, якщо разом із нами переінакшиш цю країну так, як йому до вподоби».

Фарід помацав ножа в кишені. Дістав його від Рашида вчора ввечері, коли вони прощалися на даху. У цього ножа дуже гарне руків'я зі слонової кістки.

Вони зупинилися, дійшовши до передмістя. Вулиці виходили на майдан. На безхмарному небі сяяли зірки. Гурт крився в тіні довгого мурованого будинку із заштореними вікнами, за крамничками, зачиненими на ніч. По той бік вулиці стояла велика кам'яна вілла, оточена високою залізною огорожею. Чоловік, який привів їх сюди, безшумно щез у темряві. Знову їх четверо. Тут панує тиша. Фарідові таке ніколи не траплялося. У столиці не буває такого безгоміння. За всі свої дев'ятнадцять років він ні разу не зазнав чогось подібного.

«Навіть собак не чути, — подумав він. — А вони ж мали б бути десь тут, у темряві».

У кількох вікнах вілли ще світилося. Вулицею протрохтів автобус, тьмяно присвічуючи фарами. І знову залягла тиша.

В одному з вікон згасло світло. Фарід спробував визначити, котра година. Либонь, пів години тут проминуло в чеканні. Дуже хочеться їсти, бо із самого ранку в роті й ріски не було. Воду у двох пляшках уже випито. Але не годиться просити. Це розсердило б ватажка. Тут люди виконують священний наказ, а цьому шмаркачеві води закортіло.

Стемніло ще одне вікно. А зразу за ним і останнє. Віллу оповив морок. Вони й далі чекали. Тоді ватажок дав знак,

і весь гурт перебіг вулицю. Біля хвіртки спав сидячи старий сторож із дерев'яним ціпком у руці. Розбудивши дідка стусаном ноги, ватажок підніс ножа йому під очі й шепнув щось на вухо. Навіть у слабкому вуличному освітленні було видно, що у стариганових очах зблиснув страх. Сторож звівся й пошкутильгав геть на негнучких ногах. Хвіртка тихенько скрипнула, коли вони відчинили її і прослизнули в сад. Тут сильно пахло жасмином і ще якимсь духмяним зіллям, що його Фарід упізнав, але не пригадав назви. Досі стояла тиша. Поряд високих вхідних дверей будинку висіла табличка з написом «Орден сестер-християнок». Фарід задумався, що б це могло означати. І враз відчув на плечі чийось руку. Він здригнувся. Ага, це ж ватажок доторкнувся. І вперше обізвався — так тихо, що навіть нічний вітерець не почув би сказаного.

— Нас четверо, — шепнув він. — У будинку також четверо. Всі вони сплять порізно в кімнатах обабіч коридору. Це старі люди, вони не боронитимуться.

Фарід глянув на двох своїх співучасників, що стояли поруч, на кілька років старших від нього. Звідкись узялася певність, що ці молодики вже не вперше в такому ділі. Це тільки він новак. Однак юнак не знітився. Адже Рашид переконав, що все це робиться задля Пророка. А ватаг дивився на Фаріда так, наче читав його думки.

— У цьому будинку живуть чотири жінки, — додав він. — Це чужоземки, які відмовилися добровільно виїхати з нашої країни. І тим самим вибрали смерть. До того ж вони християнки.

«Я маю вбити жінку, — майнула Фарідові думка. — Про це Рашид і не обмовився».

Тут може бути тільки одне пояснення.

Це дрібниці. Вони нічого не змінять.

А тоді вони забралися до вілли, легко відімкнувши вістря ножа замок вхідних дверей, у темряві та задусі за-світили ліхтарики й обережно рушили вгору широкими сходами. У коридорі на другому поверсі зі стелі звисала тільки одна лампочка. Було й далі дуже тихо. Вказавши пальцем на двері чотирьох кімнат, ватажок кивнув. Молодики вийняли ножі. Фарід знав, що тепер не можна ва-гатися. Рашид сказав, що все треба робити дуже швидко. Ні в якому разі не дивитись у вічі. Треба глянути на гор-ло й сразу різати — твердою і рішучою рукою.

Згодом Фарід небагато міг пригадати з того, що сталося. Здається, ця жінка, що лежала під білим простирадлом у постелі, була сива. Він не розгледів її у тьмяному світлі, що сочилося знадвору. Жертва прокинулась, як тільки Фарід стягнув із неї простирадло. Не встигла крикнути, навіть утямити, що діється, — він одним махом підрізав їй горло й прудко відступив на крок, щоб не обляпатися кров'ю. Тоді обернувся й вийшов у коридор. Усе це три-вало менш ніж пів хвилини. Щось у юнаковому нутрі цо-котливо відлічувало секунди. Нападники вже мали віді-йти, аж тут один із них стиха гукнув. На мить ватажок застиг, ніби не знав, що робити.

В одній із кімнат ночувала ще одна жінка. П'ята з ліку. Не мала б там бути. Напевно, приїхала в гості.

Але вона теж чужоземка. Це розпізнав чоловік, що за-уважив її.

Ватажок увійшов до кімнати. Ставши за ним, Фарід побачив скулену на ліжку постать. Її страх викликав ну-доту. На сусідньому ліжку лежала мертвячка. Прости-радло просякло кров'ю.

Ватаг вийняв ножа з кишені й підрізав горло цій п'ятій.

По тому весь гурт вийшов із будинку — так само непомітно, як і ввійшов. Десь у п'ять чекала автомашина. На світанку Ель-Квед і п'ять убитих жінок залишилися далеко позаду.

Це сталося у травні 1993 року.

* * *

Лист надійшов до Істада 19 серпня.

Проштемпельований в Алжирі, отже, надійшов від матері. Донька не квапилася розпечатати конверт. Хотіла прочитати листа в тиші та спокої. Конверт товстий, а це значить, що в листі чимало сторінок. Від матері не було вістки вже понад три місяці. Певна річ, тепер вона захотіла багато чого розповісти. Донька залишила листа на столі у вітальні. Трохи дивно, чому цього разу прізвище й адресу надруковано на машинці. Безперечно, пояснення знайдеться в самому листі. Мало не опівночі вона відчинила балконні двері й сіла у шезлонг, що ледве поміщався між квітами у вазонках. Була чудова тепла серпнева ніч. Може, одна з останніх таких ночей цього року. За порогом уже стояла осінь. Відкривши конверт, жінка почала читати.

Заплакала аж тоді, коли дочитала до кінця й поклала аркуш перед собою.

Було видно, що написано жіночою рукою. Про це свідчив не тільки гарний почерк. Невідома жінка постаралася добрати найделікатніші слова, щоб якнайменше вразити розповіддю про жахіття, яке сталося.

Але делікатність не зарадить. Важить лише те, що сталося. Нічого більш.

Ця звістка надійшла від Франсуази Бертран, яка служила в поліції. Скоріше за все, обіймала посаду слідчого в Центральній алжирській комісії у справах убивств.

Отож на службі їй випало ознайомитися з подіями, що відбулися травневої ночі в Ель-Кведі, місті на південний захід від Алжира.

Усе видається ясным, зрозумілим і жахливим. Невідомі злочинці вбили чотирьох французьких монахинь. Цілком певно, це скоїли фундаменталісти, які вирішили вигнати всіх чужоземців, ослабити й знищити державу, а на її місці встановити свою — ісламську. Чотирьом черницям підрізано горло, по вбивцях не залишилося ніяких слідів, крім крові, густої скипілої крові.

Але там була ще й ця п'ята жінка, шведська туристка, яка вже кілька разів подовжувала свій термін перебування в Алжирі й випадково загостювала в монахинь тої ночі, коли прийшли невідомі з ножами. У її сумочці знайдено паспорт на ім'я 66-річної Анни Андер, що легально перебувала в країні, маючи туристичну візу. У сумочці також лежав авіаквиток з датою повернення до Швеції. Вбивство чотирьох монахинь завдало великого клопоту політикам. Щоб не було більшого, ті натиснули на співробітників комісії у справах убивств із вимогою підлаштувати так, буцімто ця шведка — з усього судячи, одинока подорожня — не була п'ятою жертвою. Буцімто вона загинула не у віллі цієї фатальної ночі, а в дорожньо-транспортному випадку, і поховали її як неопізнану особу в невідомій могилі. Усі речі потерпілої прибрано, всі сліди після неї знищено. І тоді на сцену вийшла Бертран. Як вона написала у своєму довгому листі, вранці її викликав начальник і наказав зараз же поїхати до Ель-Кведа. На той час шведську туристку вже поховали. Начальникове завдання полягало в тому, щоб затерти всі можливі сліди побитій, а тоді знищити її паспорт та інші речі.

Треба було створити видимість, що Андер ніколи не була в Алжирі, її зникнення ніяк не пов'язано з цією

країною, а для цього належало викреслити потерпілу з усіх реєстрів. І ось Франсуаза Бертран знайшла сумочку, якої не зауважили недбайливі слідчі. Річ лежала за високою шафою. Мабуть, упала з неї. У сумочці були листи, серед них і незакінчені, адресовані дочці загиблої, жительці міста Істад у далекій Швеції. Бертран попросила пробачення за те, що прочитала цю приватну кореспонденцію. Мусила — з обов'язку. У цьому допоміг знайомий шведський художник-п'яничка, що жив в Алжирі. Перекладав, не знаючи, про що йдеться. Вона записувала переклади листів, і перед нею поступово прояснювалася картина подій. Франсуази дошкуляли докори сумління не тільки через жорстоке вбивство цієї п'ятої жінки, а й через те, що сталося воно в Алжирі — у любій серцю країні, яку роздирали й шматували внутрішні протиріччя. Бертран спробувала пояснити, що діється в її країні, і повідомила трохи про себе. Її батько народився у Франції, але ще змалку переїхав зі своїми батьками до Алжиру. Тут він виріс, тут оженився з місцевою дівчиною, і Франсуази, їхній найстаршій дитині, довго здавалося, що одною ногою вона стоїть у Франції, а другою — в Алжирі. Але тепер уже не було сумнівів: її батьківщина — Алжир. Тому-то їй так гостро болів розбрат, що розколював країну на частини. Тому-то вона не хотіла вмочити пальці в ганебну для неї самої та її батьківщини справу — спекатися цієї п'ятої жінки, сховати правду за вигаданою автокатастрофою, а тоді взагалі скинути з себе відповідальність за перебування Анни Андер в Алжирі. «Я потерпала від безсоння, — написала адресантка дочці вбитої, — і зрештою вирішила повідомити Вас, що насправді сталося з Вашою матір'ю». Змушена порушити вірність поліційній службі, Бертран попросила нікому й ніде не відкривати її імені. «Я виклала правду, — цими

словами вона закінчила свого довгого листа. — Мабуть, помилилася, розповівши Вам про те, що сталося. Та чи змогла б я повестися інакше? Я знайшла сумочку з листами, які мати написала дочці. Отож пояснюю Вам, як вони потрапили до мене, і надсилаю їх на адресу призначення».

У конверт вона вклала незакінчені листи.

Долучила також паспорт Анни Андер.

Дочка не стала читати цих листів. Поклавши їх на балконну підлогу, вона ненастанно плакала. Аж на світанку звелася з шезлонга і пішла на кухню. Довго й нерухомо вона сиділа за кухонним столом. У голові була порожнечка. За якийсь час повернулася змога думати. Враз усе видалося дуже простим. Прийшло усвідомлення, що всі ці роки вона лишень ходила й чекала. Досі донька не тямля цього. Не знала, чого чекає. Не знала навіть, що взагалі чекає. Тепер уже знає. Є завдання, і не треба довго чекати, щоб виконати його. Час наспів. Матері немає. Двері розчахнулися навстіж.

Вона встала й рушила до спальні. Там витягла з-під ліжка скриньку, вийняла з неї коробку з аркушами паперу та конторською книгою, принесла на кухню й розклала аркушики на столі. Знала, що їх сорок три, а один із з них позначено чорним хрестиком. Тоді донька почала розгортати їх — один за одним.

Хрестик стояв на двадцять сьомому з ліку папірці. Вона розгорнула книгу й, пробігши очима низку імен і прізвищ, дійшла до двадцять сьомого рядка. Дивилася на ім'я та прізвище, яке сама туди вписала, й у пам'яті помалу спливало обличчя.

Тоді донька згорнула книжку й зібрала папірці в коробку.

Мати померла.

Уже немає сумніву. Вороття теж немає.

Дочка перегодить рік. Щоб відгорювати, щоб приготуватись. Але не довше.

Вийшовши на балкон і закуривши цигарку, вона дивилася на місто, що прокидалося. З-понад моря насувала негода.

Зразу ж по сьомій жінка лягла спати.

Був ранок 20 серпня 1993 року.

СКОНЕ

21 ВЕРЕСНЯ — 11 ЖОВТНЯ 1994 РОКУ

Розділ 1

Минула десята година вечора, коли він нарешті впорався з віршем.

Останні строфи важко писалися й забрали час. Поет прагнув, щоб вони звучали меланхолійно й водночас чарівливо. Кілька варіантів він не довів до кінця й викинув у сміттєвий кошик. Двічі був ладен піддатися. Та ось перед ним на столі лежить вірш. Елегія про середнього дятла, що зникає у Швеції. Востаннє його тут бачили на початку 1980-х. Ще одного птаха витіснила людина.

Поет встав з-за письмового столу й випростався. З кожним роком дедалі важче висиджувати довгі години, схилившись над письмом.

«Годі вже писати вірші такому стариганові, як я, — прийшло йому на гадку. — Думки діда сімдесяти восьми років навряд чи поцінує хтось інший, крім нього самого». Однак він знав, що це не так. Тільки в західному світі на старих людей дивляться з поблажливостю або з презирливою жалістю. В інших культурах шанують старість як час просвітленої мудрості. Отож він писатиме вірші, поки житиме. Поки рука здужає підняти ручку, поки голова така ясна, як-от нині. Щось інше йому не до снаги. Принаймні тепер. Колись він був умілий торговець автомобілями. Такий вправний, як ніхто інший. Цілком слушно вважали, що в нього тверда рука в переговорах і торгах. І, звичайно ж, у нього

був непоганий збут. За добрих часів він мав філії в Тумелілі та Шебу. Отож і нагромадив грошей — цілком достатньо, щоб мати змогу жити собі на втіху.

Однак тільки вірші щось та їй важили. Все інше було скороминущою марнотою. Помережані строфами аркуші, що лежали на столі, дарували йому незрівнянну втіху.

Старий запнув шторами великі вікна з виглядом на пагорбисті поля, що полого спадали до моря ген за обрієм. Тоді підійшов до книжкової полиці. За все своє життя він видав дев'ять збірок віршів. Ось вони стоять, палітурка до палітурки. Тираж жодної з них не розійшовся. Вдавалося продати по триста примірників, іноді трохи більше. Непродані книжки лежали в картонних коробках у підвалі. Автор не викинув їх. Досі гордиться ними. Хоча він давно вже вирішив, що колись спалить їх. Винесе коробки на подвір'я й піднесе до них сірника. У той день, коли лікарі присудять смертний вирок або ж внутрішній голос підкаже про близький кінець життя, старий поет позбудеться тонких книжечок, які ніхто не хотів купувати. Нікому не дозволить викинути їх на смітник.

Старий розглядав корінці томиків на полиці. Усе своє життя він читав вірші. Багато знав напам'ять. Не обманював себе ілюзіями. Його вірші були не найкращі. Але аж ніяк не найгірші. У кожній із його поетичних збірок, які від кінця 1940-х кожні п'ять років виходили у світ, були такі строфи, що могли б позмагатися з будь-чийми творами. Але в повсякденному житті автор був не поет, а торговець. У газетних рубриках культури не оголошували про публікацію його нових книжок. Він не дістав жодної літературної нагороди. Друкувався своїм коштом. Машинописи своєї першої збірки він надіслав великим стокгольмським видавництвом. За якийсь час ці машинописи почали повертатися з короткими відмовами на готових бланках. Усе-таки один

редактор завдав собі труду додати особистий коментар — повідомити, що ніхто не подужає читати вірші, у яких ідеться тільки про птахів. «Нікого не зацікавить духовний світ трясогузки», — написав він.

Відтоді він уже не звертався до видавців. Сам оплачував кошти видання. Проста палітурка, чорний текст проти білого тла. Нічого коштовного й надмірного. Слова між обкладинками — ось що важливе. Попри все, багато хто усі ці роки читав його вірші. Багато хто також висловив визнання.

І ось написано ще одного вірша. Про середнього дятла, гарного птаха, якого вже не побачиш у Швеції.

«Пташиний поет, — подумав старий. — Чи не весь мій доробок — про птахів. Про лопотання крил, нічний шелест, самотній закличний крик десь у даліні. У світі птахів я відчуваю найглибші таємниці життя».

Повернувшись до стола, він узяв аркуш. Нарешті вдалося ця остання строфа. Старий впустив папір на стіл. Ідучи великою кімнатою, відчув, що в спині щось кольнуло. Невже захворів? Щодня він шукав ознак того, що починає підводити тіло. Усе життя старий був у добрій формі, не курив, не пив, помірковано харчувався. Завдяки тому мав добре здоров'я. Але скоро стукне вісімдесят. Наближається кінець вділеного йому часу. Зайшовши на кухню, він налив собі чашку кави з незмінно ввімкненої кавоварки. Тільки що написаний вірш переповнював душу смутком і радістю.

«Осінь віку, — подумав він. — Влучна назва. Все, що я пишу, може виявитись останнім. Нині вересневий день. Осінь. І в календарі, і в житті».

Принісши чашку кави у вітальню, старий обережно сів в одне з бурих шкіряних крісел, які супроводили його вже понад сорок років. Купив їх, щоб відзначити успіх, коли очолив агенцію «Фольксвагену» на півдні Швеції.

На маленькому столику поряд підлокітника стояла фотографія Вернера-вівчарки, якого старому бракувало більш, ніж будь-кого з усіх псів, що скрашували йому життя. Постаріти — це осамотіти. Повмирали люди, які наповнювали змістом існування. У країні тіней зникли й собаки. Невдовзі в живих залишиться тільки він. Якоїсь миті в житті кожен стає одним-один на весь світ. Цю думку він недавно спробував передати віршем. Не вдалося. А чи не варто було б іще раз спробувати, коли завершено елегію про дятла? Але ж він може писати тільки про птахів. Не про людей. Птахів можна зрозуміти. Люди переважно незбагненні. Чи збагнув він хоч раз самого себе? Писати вірші про незбагненне — це все одно, що вдиратися в заборонену зону.

Заплющивши очі, старий раптом пригадав телевізійну вікторину наприкінці п'ятдесятих чи на початку шістдесятих років. Телевізор був іще чорно-білий. Косоокий молодик із напomadженим водою волоссям вибрав тему «Птахи», впорався з усіма запитаннями й одержав за це чек на десять тисяч крон — казкову суму, як на той час.

Поет перебував тоді не в студії, не в звукоізольованій кабінці й не мав навушників на вухах. Сидів ось у цьому шкіряному кріслі. І теж міг відповісти на всі запитання. Навіть не потребував додаткового часу на роздуми. Але не дістав тих десяти тисяч. Ніхто не оцінив його великого знання птахів. Натомість він і далі писав свої вірші.

Старий здригнувся. Роздуми перервав якийсь звук. Він прислухався в темній кімнаті. Невже хтось ходить надворі?

Та ні, про таке й думати не варто. Причулося, навіялося. Старітися означає, крім усього іншого, ще й набиратися боязливості. Тут добрячі дверні замки, нагорі в спальні висить дробовик, а в шухляді кухонного стола лежить легкодоступний пістолет. Якщо сюди, до самотньої оселі

на північ від Істада, придуть непрохані гості, то господар зможе оборонитися. Ні на мить не заважається.

Він звівся з крісла. Знову закололо в спині. Біль напливав і відпливав хвилями. Господар оселі поставив чашку в раковину й глянув на свого наручного годинника. Наближається одинадцята. Пора вийти надвір. Термометр за кухонним вікном показує сім градусів тепла. Зростає атмосферний тиск. Над Сконе повіває південно-західний вітерець. «Ідеальні умови, — подумав він. — Сьогодні вночі мають рушити на південь пташині зграї. Незліченні тисячі мандрівників на невидимих крилах потягнуться над моєю головою. Я не побачу їх у темряві, але відчую, що вони ген там у височині. За більш ніж пів століття я провів бозна-скільки осінніх ночей на полях тільки для того, аби вичувати, що високо в небі пролітають зграї».

«Це ж ціле небо летить», — часто спливало йому на думку.

Цілі симфонічні оркестри мовчазних співочих птахів напередодні зими вирушають у теплі краї. Глибоко в їхніх генах закладено інстинкт відлітати. І неперевершену здатність орієнтуватися за зірками та магнітним полем, яка завжди допоможе знайти правильний напрямок. Наростивши пласти жиру, вони шукають попутні вітри й можуть триматися в повітрі довгі години.

Усе небо, вібруючи крилами, вирушає у щорічне паломництво. Пташині мандри до Мекки.

Що таке людина проти нічного мандрівника? Одинокій дідуган, прикутий до землі? А проти високого неба, що пускається в далеку дорогу? Старий поет часто думав, що все це схоже на священнодійство. Він відправляє осінню літургію — стоїть у темряві й відчуває, як відлітають птахи. А коли настане весна, він знову вийде — зустрічати їх.

Нічний лет був його релігією.

Старий забарився в передпокої, поклавши руку на вішак. Тоді повернувся до вітальні й одягнув светр, що лежав на табуретці біля стола.

Старітися означає, крім усякого іншого лиха, ще й набиратися мерзлякуватості.

Він знову задивився на довершеного вірша, який лежав на столі. Елегія про середнього дятла. Вийшла така, як він і хотів. Може, випаде ще трохи пожити, щоб встигнути скласти вірші для десятої і останньої збірки? Її назва вже постала в голові.

«Нічна літургія».

Повернувшись до передпокою, поет одягнув куртку і нацупив кепку аж по очі. Тоді відчинив вхідні двері. Осіннє повітря повнилося запахом вологої глини. Він, зачинивши двері за собою, призвичаював очі до темряви. Сад безлюдний і занедбаний. У дальнінї мріє відсвіт вогнів Істада. Сюди не доходить світло від найближчого сусіда, навколо панує пітьма. Небо зоряне й чисте. Тільки на обрії де-не-де нависають хмаринки.

Цієї ночі над головою пролетять зграї птахів.

Поет рушив. Проживав він у старовинній оселі — закритій садибі з трьох будівель. Четверта згоріла на початку століття. Він зберіг бруківку на подвір'ї, вклав чималі гроші на ретельне й регулярне оновлення житла. Після його смерті все це добро перейде як дар Лундському історично-культурному товариству. Поет не має ні жінки, ні дітей. Він продавав автомобілі й розбагатів. У нього були собаки. А тепер у нього над головою птахи.

«Я ні за чим не шкодую, — думав він, ідучи стежкою до вишки, яку спорудив, щоб спостерігати перелітних птахів. — Ні за чим не шкодую, бо нема сенсу шкодувати».

То була чудова вереснева ніч.

І все-таки щось його непокоїло.

Він пристав і прислухався. Але було чути тільки шум вітерцю. Старий ішов далі. Може, це біль непокоїть? Отой раптовий біль у спині? Неспокій породжується у власному тілі.

Поет знову пристав. Обернувся. Нікого й нічого. Він один. Стежка вела вниз. Невдовзі вона приведе до пагорба. Перед самим пагорбом простягається широкий рів, через який він перекинув кладку. На вершині пагорба стоїть його вишка. Від неї до вхідних дверей його будинку — рівно двісті сорок сім метрів. Цікаво, скільки разів довелося пройти цією стежкою. Знаючи кожний її поворот, кожну ямку, він, проте, йшов повільно й обережно. Не хотів ризикувати падінням і переломом ноги. На старість крихкішають кості. Він це знав. Якби з переламаним стегном опинився в шпиталі, то помер би, не витримавши безділля на лікарняному ліжку. Почав би тоді роздумувати про своє життя. І тоді ніщо не врятувало б його.

Раптом він зупинився. Гугукнула сова. Десь неподалік хруснула гілка. Звук долинув із гаю, що за пагорбом. Поет стояв як укопаний, напруживши зір і слух. Знову гугукнула сова. І знову тиша. Невдоволено бурмочучи, він ішов далі.

«Старий і полохливий, — покартав він себе. — Лякаюся привидів і темряви».

Уже видно вишку. Чорний силует на тлі нічного неба. За двадцять метрів буде кладка через глибокий рів. Поет ішов. Соби вже не чути. «Це неясить, — подумав він. — Цілком певно, неясить».

Враз він завмер на місці. Саме дійшов до кладки.

Щось не те з вишкою. Щось не так, як треба. Старий примружив очі, щоб розгледіти. Не добереш, у чому річ. Але щось тут таки змінилося.

«Це мені приверзлося, — заспокоїв він себе. — Тут усе як завжди. Вишка, яку я побудував десять років тому,

не змінилася. Мені в очах потьмарилося. Ото й усе». Старий ступив ще один крок і відчув дошки під ногами. Не зводив очей із вишки.

«Не годиться таке пояснення, — заперечив він собі. — Якби я не знав цієї вишки як свої п'ять пальців, то гадав би, що сьогодні вона на метр вища, ніж була учора ввечері. А може, це сон. Може, мені сниться, що я бачу самого себе на вищці».

Цієї ж миті виявилось, що на вищці справді хтось стоїть.

Темна нерухома постать.

Старого пройняв страх, неначе прудкий повів вітру. Тоді на зміну насунула злість. Хтось без дозволу забрався на його терени й заліз на вишку. Мабуть, це бракон'єр, що вистежує козуль. Вони звикли ходити в гаю по той бік пагорба. Старий не міг навіть уявити, що це може бути ще один птахолуб.

Він гукнув до постаті на вищці. Не озвалася й не поворхнула. Старий знову засумнівався. Напевно, підсліпуваті очі підвели його.

Він гукнув ще раз і, не дочекавшись відповіді, рушив кладкою.

Раптом зламалися дошки, і поет сторчголов полетів униз. Канава була глибока, понад два метри. Він упав, не встигнувши виставити вперед руки, не змігши пом'якшити удар від падіння.

Невідь-звідки прийшов колючий біль. Неначе кілька розжарених прутів прошили тіло навиліт. Той скажений біль не давав навіть крикнути. За мить до смерті поет утямив, що він не впав на дно рову. Вигойдується, підвішений на своєму болі.

Остання його думка була про нічних птахів, що пролітали ген у височіні.

Небо відлітало на південь. Востаннє поет спробував звільнитися від болю.

І на тому все закінчилося.

Це сталось о двадцять третій годині двадцять хвилин 21 вересня 1994 року.

Тої ночі в теплі краї летіли великі зграї дроздів — співочих і червонокрилих.

З півночі вони добиралися у південно-західному напрямку, через Фальстербу, до тепла, що чекало їх у далечіні.

* * *

Коли все стихло, вона обережно зійшла східцями з вишки й посвітила ліхтариком у рові. Чоловік на ймення Гольгер Ерікссон був мертвий.

Згасивши ліхтарик, вона постояла в пітьмі.

І швидко пішла геть.

Розділ 2

У понеділок 26 вересня Курт Валландер прокинувся о п'ятій ранку у своїй квартирі на вулиці Маріягатан, у центрі Істада.

Розплющивши очі й сівши в ліжку, він зразу ж глянув на свої руки. Добряче засмагли. Курт знову відкинувся на подушку й прислухався до торохтіння осіннього дощу по шибках. Приємно згадати подорож, що два дні тому закінчилася в копенгагенському аеропорті «Каструп». Цілий тиждень відпустки з батьком у Римі. Там було спекотно, і Курт засмаг. Пополудні, коли найдужче припікало, вони знаходили вільні лавочки біля вілли Боргезе, де батько сідав у тіні, а син скидав сорочку й мружився проти сліпучого сонця. За весь час відпустки це було єдине, у чому

вони з батьком не сходилися. Той не міг зрозуміти, навіть син марнує час на витребеньки й пражиться на осонні. Але ця дріб'язкова різниця в поглядах не вадила, вона допомагала обом Валландерам виробити цілісний погляд на їхню подорож.

«Гарний видався відпочинок, — подумав Валландер, лежачи в постелі. — Ми з батьком побували в Римі, й усе йшло дуже добре. Краще, ніж можна було сподіватися».

Він глянув на годинника, що стояв на столику поряд ліжка. Сьогодні вранці знову на роботу. Ще є час. Можна ще довго ніжитися в ліжку. Він нахилився над купюю газет, які погортав учора ввечері, і почав читати статтю про підсумки виборів до риксдагу. У день виборів Курт був у Римі й голосував поштою, а тепер дізнався, що соціалдемократи здобули понад сорок п'ять відсотків голосів. І що б це мало означати? Чи викличе це якісь зміни?

Він впустив газету на підлогу й подумки повернувся до Рима.

Вони проживали в дешевому готелі неподалік Кампудей-Фйорі. З тераси на даху перед їхнім двокімнатним номером відкривався широкий гарний вигляд на все місто. Там вони щоранку пили каву й вирішували, що робити весь день. Ні разу не дійшло до суперечки. Батько знав наперед, на що варто подивитися. Син часом непокоївся, що він надто вже багато хоче, що може й не подужати. Весь час приглядався, чи немає в батька ознак запаморочення й непритомності. Недуга причаїлася й вичікує, вони обидва це знали. У неї дивна назва — хвороба Альцгеймера. Весь тиждень, весь цей щасливий час відпочинку батько був у дуже доброму гуморі. Куртові підступив до горла клубок на думку про те, що ця подорож уже проминула, належить минулому й стала спогадом. Вони ніколи вже не побувають в Італії. Один-єдиний раз подорожували

ли удвох Курт і його батько, якому незабаром стукне вісімдесят.

У Римі між ними траплялися миті духовної близькості. Вперше за майже сорок років.

Пригадалося, як там вийшло наяву, що батько й син дуже подібні, подібніші, ніж можна було подумати. Хоча б у тому, що обидва вони ранні птахи. Коли Курт сказав батькові, що в готелі подають сніданок не раніш як о сьомій, той обурився. Взявши з собою сина, він зійшов до приймальні й, послуговуючись сконським діалектом із домішкою англійських, німецьких та кількох розрізнених італійських слів, сяк-так пояснив, що хоче *breakfast presto*¹, не *tardi*². Аж ніяк не *tardi*. Батько поставив вимогу, щоб час сніданку змістили принаймні на годину. Щоб не пізніш як о шостій можна було випити кави, бо інакше доведеться шукати іншого готелю. Кажучи це, він чомусь кілька разів повторив «*passagio a livello*». Почувши ці слова, порт'є глянув на нього з подивом, але водночас і з повагою.

Звичайно ж, їм стали приносити сніданок о шостій. Згодом Курт дізнався зі словника, що «*passagio a livello*» означає «залізничний переїзд». Очевидно, батько переплутав цей вираз із якимсь подібним. Син так і не з'ясував, з яким саме, але вважав за краще не розпитувати.

Валландер слухав шум дощу. Один короткий тиждень у Римі запам'ятався як нескінченна приголомшлива подія. Твердо постановивши, о котрій годині пити ранкову каву, батько так само цілеспрямовано й невідклично вирішував, куди варто піти, і водив сина по місті. Знав, що саме хоче побачити. Нічого випадкового. Курт усвідомив,

¹ Снідати швидко (англ., іт.). (Тут і далі прим. перекл.)

² Пізно (іт.).

що він усе життя готувався до цієї подорожі. То був похід до святинь, паломництво, у якому дозволено взяти участь синові, щоб стати складовою частиною дійства, непримітним підручним слугою. Ця подорож мала таємне значення, якого так і не вдалось досягти до решти. Батько поїхав до Рима побачити те, що вже давно відчув і пережив.

Третього дня вони відвідали Сикстинську каплицю. Майже годину батько розглядав склепіння, покриті фресками роботи Мікеланджело. Неначе возносив безсловесну молитву просто до неба. Валландер-молодший скоро піддався, бо заболіла шия від задирання голови. Батько дивився на прекрасну річ, але, здавалося, бачив набагато, набагато більше. Майнула блюзнірська думка: чи не сподівається він углядіти глухаря або захід сонця на цій велетенській фресці? Але Курт зразу ж пожалкував, що так подумав. Це ж очевидно — батько, любитель малювати, просто дивиться на шедевр із трепетом та благоговінням.

Валландер розплющив очі. Барабанив дощ.

Того самого вечора, третього за їхнім римським відліком часу, Курт відчув, що батько готує щось потайне. Невідь-чому з'явилося таке відчуття. Вони повечеряли в ресторані на вулиці віа Вітторіо Венето — занадто дорогому, як на Курта, але батько вперся: це ж їхні перші й останні відвідини Рима, тож можна дозволити собі відповідно харчуватися. Попоївши, вони неквапно пішли додому. Вечір був теплий, скрізь їх оточували прохожі, і батько говорив про фрески в Сикстинській каплиці. Двічі вони збилися з дороги, але таки знайшли свій готель. Після сніданкового бунту до батька ставилися з повагою, тож порт'є, давши їм ключі, шанобливо відкланявся. Зійшовши сходами вгору, в коридорі вони побажали один одному на добраніч і замкнулися — кожен у своїй кімнаті. Лігши, Курт

слухав звуки, що долинали з вулиці. Може, ще думав про Байбу, а може, вже засинав.

Раптом куди й ділася сонливість. Щось його занепокоїло. За якусь хвилину він одягнув халат і зійшов до приймальні. Тут було тихо. Нічний портьє сидів і дивився, стишивши звук, невеличкий телевізор у задній кімнаті. Валландер купив у нього пляшку мінеральної води. Той юнак підробляв ночами, щоб оплатити свої студії теології. Про це Валландер дізнався ще першого вечора, коли вперше купував воду. Портьє на ім'я Маріо мав темне хвилясте волосся, був уродженець Падуї й дуже добре говорив по-англійськи. Стоячи з пляшкою води в руці, Курт неначе збоку чув сам себе, коли попросив розбудити його, якби так батько захотів уночі вийти з готелю. Портьє подивився на Курта. Може, й здивувався, а може, попрацювавши тут досить довго, вже звик до незвичайних прохань постояльців. Кивнувши, він пообіцяв, що негайно постукає у двері тридцять другого номера, якщо пан Валландер-старший вночі вийде надвір.

Таке сталося шостої з ліку ночі. Того дня Валландери походили Форумом і відвідали галерею Дорія-Памфілі. Увечері вони пройшли темними підземними переходами від вілли Боргезе до Іспанських Сходів і повечеряли. Курт остовпів, побачивши рахунок. Був це один із їхніх останніх вечорів, наближався щасливий кінець чудової подорожі. Батько, як завжди, відзначався невичерпною енергією та цікавістю. Вони пройшлися містом і зайшли до кафе випити кави та хильнути по скляночці грапі¹. Ніч була така сама тепла, як і всі ночі цього вересневого тижня. У готелі вони взяли ключі, й Курт заснув, щойно ліг у постіль.

Стукіт пролунав о пів на другу ночі.

¹ Італійська виноградна горілка.

Курт не відразу зорієнтувався, де він. Отямившись, зірвався з ліжка й відчинив двері. На порозі стояв нічний порт'є. Добірною англійською він пояснив, що синьор Валландер-старший щойно вийшов із готелю. Курт похапцем одягнувся, вибіг із готелю й побачив батька, що впевнено чимчикував на тому боці вулиці. Син ішов назириці за ним, трохи відстаючи. Розмірковував, що побоювання справдились і ось уперше в житті довелось стежити за рідним батьком. Спершу Валландер-молодший не міг добрати, куди той намірився. Трохи згодом, коли вулиці звузилися, стало зрозуміло, що напрямом взято на Іспанські Сходи. Курт і далі тримався віддалік. І ось у теплу римську ніч батько зійшов безліччю сходинок до церкви з двома куполами. Сівши там, на висоті, він видавався чорною крапкою. Курт ховався в тіні. Просидівши майже годину, батько звівся й зійшов донизу. Син і далі стежив за ним — виконував чи не найзагадковіше в житті завдання. Незабаром вони добралися до фонтана Треві. Батько не кинув монетки через плече, лишень дивився на струмені води. Світло вуличного ліхтаря падало на його обличчя, і Курт побачив, що в батька блищать очі.

Тоді вони повернулися до готелю.

Наступного дня вони вже летіли в лайнері компанії «Аліталія» до Копенгагена, і батько сидів біля вікна, як і в рейсі до Рима. Син глянув на свої засмаглі руки й припустив, що засмагло все тіло. Переправляючись на поромі до Лімгамна, спитав батька, чи задоволений він подорожжю. Той кивнув і пробурмотів щось нерозбірливе. Годі було сподіватися на прихильнішу відповідь. У Лімгамні їх зустріла Гертруда — батькова друга дружина — й повезла автомобілем додому. В Істаді Курт вийшов, а коли ввечері зателефонував мачусі, щоб дізнатися, чи все гаразд, вона відповіла, що тато вже сидить у своїй студії

Зміст

Алжир — Швеція. Травень — серпень 1993 року	5
Сконе. 21 вересня — 11 жовтня 1994 року.....	17
Сконе. 12—17 жовтня 1994 року	173
Сконе. 17 жовтня — 3 листопада 1994 року	357
Сконе. 4—5 грудня 1994 року.....	567

Літературно-художнє видання

МАНКЕЛЛЬ Геннінг
П'ята жінка
Роман

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *І. М. Давидко*
Художній редактор *А. В. Белякова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *В. М. Немашкало*

Підписано до друку 12.11.2019. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 31,08.
Наклад 3000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com



• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці художників,

перекладачів, редакторів

e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@ksd.ua

Манкелль Г.

М23 П'ята жінка : роман / Геннінг Манкелль ; пер. зі швед.
О. Короля. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного До-
звілля», 2020. — 592 с.

ISBN 978-617-12-5751-1

ISBN 978-91-7343-191-0 (швед.)

Швеція. Колишнього торговця автомобілями виявлено мертвим у власній садибі. Він упав у яму з бамбуковими кілками. Він перший. Флориста одного з магазинів було прив'язано до дерева й задушено зі звірячою жорстокістю. Він другий. Тіло вченого-алерголога, зав'язане в мішку, знайдено в озері. Він третій. Але, інспекторе Валландер, ти рахуєш неправильно. Рік тому, Алжир. Четверо зарізаних жінок. Четверо убивць. І одна випадкова смерть, якої не мало бути. Смерть жінки. Убивство, що стало початком помсти. Але кому і за що? Гадаєш, це не має жодного стосунку до нових злочинів? Тоді приготуйся рахувати до п'яти...

УДК 821.113.6